

Constantin ANECHITOAE

DREPTUL MUNCII ȘI SECURITĂȚII SOCIALE

Curs universitar

Constantin ANECHITOAE

DREPTUL MUNCII ȘI SECURITĂȚII SOCIALE

Curs universitar

Copyright © 2013, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ANECHITOAIE, CONSTANTIN

Dreptul muncii și securității sociale : curs universitar /

Constantin Anechitoae. - București : Pro Universitaria, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-861-8

349.2(498)(075.8)

349.3:369(498)(075.8)

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrarea de față propusă a fi realizată sub forma de „Curs universitar”, este o introducere în „Dreptul muncii și securității sociale” și se adresează studenților Facultății de Drept și Științe Administrative din cadrul Universității „Ovidius” din Constanța.

În acest sens, la elaborarea prezentului Curs s-a avut în vedere locul disciplinei în planul de învățământ al facultății noastre, ceea ce ne-a determinat să abordăm această problemă în sinteză și evidențierea principalelor subiecte de drept al muncii și securității sociale.

Considerăm că prezentul „Curs universitar” poate fi utilizat și de toți cei ce doresc să înțeleagă și să se familiarizeze cu conceptele de bază ale dreptului muncii și securității sociale, cunoștințe care pot fi aprofundate prin consultarea bibliografiei recomandate în finalul lucrării.

Scopul acestui Curs, nu au fost ușor de atins. Ne-au fost trebuincioase cursurile profesorilor Magda Volonciu, Alexandru Athanasiu, Alexandru Țiclea, Ion Traian Ștefănescu, Sanda Ghimpu, Constantin Tufan, Roxana Cristina Radu cât și al profesorilor – cadre didactice al facultății noastre etc., precum și rezultatele numeroaselor comunicări științifice prezentate la Conferințele Științifice, organizate de către Universitățile din țară și din Constanța.

Toate acestea – desigur, le-am prezentat doar pe scurt, rezumativ sursele bibliografice accesate și alte interpretări deosebite care ne-au luminat calea acestui manual – urmărind totodată cu atenția cuvenită, referințele științifice recomandate de către doamna profesor univ. dr. Magda Volonciu, ne-au dat posibilitatea să trecem la elaborarea acestui Curs, aproape de cerințele programei analitice aprobate.

Firește, fiind vorba de o ediție nouă a acestui Curs, metoda adoptată privind cercetarea în acest domeniu, fiind perfectibilă.

Suntem conștienți că fiecare din capitolele cuprinse în manual este susceptibil de îmbunătățiri, drept pentru care voi fi recunoscător tuturor celor care vor transmite observații și sugestii în acest sens, animați, desigur, de intențiile constructive imperios necesare pentru o asemenea întreprindere.

Mulțumim anticipat în acest sens.

Autorul

Abrevieri

I. Jurisdicții internaționale

- CEDO - Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDH.)
- CIJ/ICJ - Curtea Internațională de Justiție
- CJCE - Curtea de Justiție a Comunităților Europene, Luxemburg
- CPA/PCA - Curtea Permanentă de Arbitraj
- CPI - Curtea Penală Internațională
- CPJI - Curtea Permanentă de Justiție Internațională (PCIJ)
- TANU - Tribunalul Administrativ al Națiunilor Unite
- TAOIM - Tribunalul Administrativ al Organizației Internaționale a Muncii
- TPI - Tribunalul de Primă Instanță al Comunităților Europene, Luxemburg
- TPIT - Tribunalul penal internațional de la Tokyo
- TPIR - Tribunalul penal internațional pentru Ruanda
- TPIY - Tribunalul penal internațional pentru ex-Iugoslavia

II. Instituții, organizații naționale și internaționale

- AELS - Asociația Europeană a Liberului Schimb
- AID - Agenția internațională de dezvoltare
- AIEA/OIEA - Agenția Internațională pentru Energia Atomică
- BCE - Banca Centrală Europeană
- BERD - Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
- BIM (BIT) - Biroul Internațional al Muncii
- BIRD - Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare
- CAER - Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
- CCDSFL - Carta comunitară privind drepturile sociale fundamentale ale lucrătorilor
- CDI/ILC - Comisia de Drept Internațional
- CDO - Consiliul pentru Drepturile Omului
- CEA - Comunitatea Europeană a Apărării
- CE - Comunitatea Europeană (după Tratatul de la Maastricht). Sub această denumire este astăzi cunoscut ansamblul celor trei Comunități Europene (CECO, CEE și CEEA)
- CEC - La Confédération européenne des cadres. (Organizație profesională pentru salariați)
- CECO - Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului
- CEE - Comunitatea Economică Europeană
- CEEA - Euratom - Comunitatea Europeană a Energiei Atomice
- CEEP - Centrul European al Întreprinderilor Publice
- CES - Confederația Europeană a Sindicatelor

Dreptul muncii și securității sociale

- CESPE - Comitetul Economic Și Social al Parlamentului European
- CESS - Codul European de Securitate Socială
- CICR - Comitetul Internațional de Cruce Roșie
- CNPAS - Casa Națională de Pensii și alte Drepturi de Asigurări Sociale
- CNPP - Casa Națională de Pensii Publice
- CNUCED - Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare
- CSI - Comunitatea Statelor Independente
- FAO - Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură
- FMI - Fondul Monetar Internațional
- GATT - Acordul General pentru Tarife și Comerț
- ILA - Asociația de Drept Internațional
- ILO/OIT - Organizația Intențională a Muncii
- IMO - Organizația Maritimă Internațională
- INMARSAT - Organizația Internațională pentru Sateliți Maritimi
- INTELSAT - Organizația Internațională pentru Sateliți și Telecomunicații
- ITU - Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor
- ITM - Inspectoratul Teritorial de Muncă
- LILSL - Comisia Consiliului de Administrație pentru probleme juridice și norme ale muncii
- MMFPS - Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale
- NATO/OTAN – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
- OACI - Organizația Aviației Civile Internaționale
- OCDE - Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
- OECE - Organizația Europeană de Cooperare Economică
- OIM (OIT) - Organizația internațională a muncii
- OMC - Organizația Mondială a Comerțului
- OMI - Oficiul pentru Migrația Internațională
- OMM - Organizația Meteorologică Mondială
- OMS - Organizația Mondială a Sănătății
- ONG - Organizație Non-guvernamentală
- ONU - Organizația Națiunilor Unite
- OSA - Organizația Statelor Americane
- OSCE - Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
- PE - Parlamentul European, Strasbourg
- STN - Societăți Transnaționale
- UE - Uniunea Europeană
- UE 27 - Uniunea Europeană în prezent împreună cu România și Bulgaria
- UEAPM - Uniunea patronală ce reprezintă intereselor celor care dețin întreprinderi mici și mijlocii, precum și a meseriașilor
- UEO - Uniunea Europei Occidentale
- UICD - Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii
- UIT/ITU - Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor
- UNCED - Conferința Națiunilor Unite asupra Mediului și Dezvoltării
- UNIC - Uniune Industriașilor din Comunitatea Europeană
- UNCITRAL - Comisia Națiunilor Unite pentru Dreptul Comercial Internațional

Constantin Anechitoae

- UNCTAD - Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare
- UNESCO - Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
- UNICE - Uniunea Confederațiilor Industriale și Patronale din Europa
- EU-OSHA - Agenția Europeană pentru Sănătate și Securitate în Muncă,
- Eurofound - Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, Dublin
- Europol - Oficiul European de Poliție, Haga

III. Anuare - Culegeri - Periodice

- AFDI - Anuar francez de drept internațional
- AJNU - Anuarul Juridic al Națiunilor Unite
- Ann. - Anuar
- Ann. CDI - Anuarul Comisiei de Drept Internațional
- Ann. CEDO - Anuarul Convenției Europene a Drepturilor Omului
- RGDI - Revista generală de drept internațional
- RGDIP - Revista generală de drept internațional public
- RRD - Revista Română de Drept
- RRDC - Revista Română de Drept Comunitar
- RRDM - Revista Română de Dreptul Muncii
- RSA - Culegere de sentințe arbitrale (publicată de Națiunile Unite)
- RDP - Revista de Drept Public
- RTNU - Culegere de tratate ale Națiunilor Unite
- RTD eur. - Revista trimestrială de drept european
- SDR - Studii de Drept Românesc

IV. Alte abrevieri

- alin. - aliniatul/alinatele
- art. - Articol
- B. Of. - Buletinul Oficial, Partea I.
- CAEN - Clasificarea activităților din economia națională
- COR - Clasificarea ocupațiilor din România
- DSC - Drept Social Comunitar
- DSE - Dreptul Social European
- M. Of. - Monitorul Oficial al României Partea I.

Cursul 1

Introducere în materia dreptului muncii și securității sociale

1.1. Scurt istoric

Izvoarele rămase de la istorici prin studiul faptelor și al evenimentelor trecutului al diferitelor epoci istorice¹, ne oferă posibilitatea să cunoaștem pe teritoriul țării noastre, unele „instituiții” empirice ale dreptului muncii. Aceste izvoare de pe teritoriul țării noastre, chiar dacă nu fac trimitere punctuală la traci, sciți, celți etc., se apreciază că obiceiurile lor sunt comune tuturor acestor populații, ceea ce explică supraviețuirea unora, ca „obiceiuri de muncă” ale românilor în perioada feudală².

După apariția *proprietății private*, pentru încheierea unor *învoieli* în cadrul diversificării muncii practicate de populația Gentilică în calitatea lor de cultivatori, păstori, dar mai cu seamă de „luptători”, aceștia practicau jurământul³.

¹ Din punct de vedere al transformărilor cunoscute de societate, istoria omenirii cuprinde cinci mari epoci: Preistoria (comuna primitivă – se apreciază că primele manifestări de viață omenească pe teritoriul României datează de acum aproximativ 1 500 000 de ani.); antichitatea (sclavagismul - este cea de-a II-a epocă a istoriei. A început în jurul anului 3000 î.Hr., când a fost inventată scrierea cuneiformă, și a durat până în jurul anului 500 d. Hr., când a căzut Imperiul Roman de Apus); evul mediu sau epoca medievală (feudalismul - desemnează o epocă istorică, cuprinsă între Antichitatea târzie și Epoca Modernă, aproximativ de la 500 d. Hr. până la 1500 d. Hr.); epoca modernă (capitalismul) și epoca contemporană. Vezi: *Dicționar al Științelor speciale ale istoriei*. Arhivistica, cronologie, diplomatica, genealogie, heraldica, paleografie, sigilografie, București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982, secțiunea – cronologie.

² Strabon, *Geografia*, III, 4, 17 (C, 165), citat de: Emil Cernea. *Istoria statului și dreptului român*, I. București: Ed. Universității din București, 1976, pp. 10-11.

³ Una dintre cele mai răspândite forme era jurământul însoțit de ceremonialul următor: persoanele între care se încheia învoiala toarnă vin într-o cupă, își amestecă în el câteva picături din sângele propriu și după ce au înmuiat în acest amestec săgețile, sabia și celelalte arme, beau conținutul cupei. Vezi: Pomponius Mela, *De Cherographia*, II, 12. O altă formă de jurământ era jurământul pe zeitățile palatului regal. În cazul când regele se îmbolnăvea, se socotea că jurământul a fost încălcat și se recurgea la o procedură de aflare a vinovatului în felul următor: se chemau trei ghicitori, care numeau pe cel ce jurase strâmb și, dacă acela susținea că este nevinovat, era adus un număr îndoit de ghicitori; în caz că hotărârea ghicitorilor din urmă concordă cu acelor dintâi, omul găsit vinovat era ucis, bunurile lui împărțindu-se între ghicitorii dintâi; iar dacă hotărârea ghicitorilor ulteriori este diferită, primii plăteau cu capul „greșeala”. Vezi: Herodot, *Istoriei*. Vol. IV, p. 68.

Aceste *învoieli* se practicau conform unor reguli de conduită care constituiau obiceiuri nescrise cu un pronunțat caracter religios⁴.

O organizare mai dezvoltată o găsim prin înființarea *proprietății obștești*⁵.

Supraveghetorii agricoli, puși de Decebal, aveau, desigur, în grijă și respectarea regulilor de împărțire periodică a pământului stăpânit de obște (despre care vorbește Horațiu), ca și a regulilor de muncă și de împărțire a recoltei⁶.

Jus gentium recunoștea valabilitatea unor instituții fundamentale pentru orânduirea sclavagistă, comune tuturor popoarelor – *sclavia*, în măsura în care nu atinge drepturile cetățenilor romani, asigurate prin *jus civile*⁷.

Sclavia era o practică de drept comun al cetățenilor romani și peregrinilor, practică pentru raporturile juridice dintre ei. În acest mod, deși formele juridice bazate pe *jus gentium* erau diferite de cele consacrate de *jus civile*, ele produceau totuși efecte juridice valabile, dar de obicei imperfecte în raport cu cele clasice.

Colonizarea a produs schimbări importante în economie care au condus și la schimbări în domeniul muncii. Între coloniști erau – pe lângă latifundiari – meșteșugari, comercianți, agricultori.

Romanii au introdus metodele de exploatare bazate în principal pe *munca sclavilor*, depășind astfel stadiul sclaviei patriarhale existente anterior la daci, chiar în domeniul agricol. Noua organizare a agriculturii a fost facilitată din punct de vedere juridic prin declararea ca ager publicus a întregului teritoriu al Daciei, ceea ce a permis atribuirea de pământ (*adsignatio*) cetățenilor și peregrinilor colonizați, orașelor, unităților militare și veteranilor⁸.

De asemeni, exploatarea sistematică a minelor a făcut necesară colonizarea unor *lucrători specialiști*. Specializarea se accentuează și în alte meșteșuguri, organizându-se asocierea meseriașilor în colegii.

Activitatea de navigație, a îmbunătățit schimburile comerciale, astfel că pe țărmul pontic, cât și pe cel dunărean a fost organizate „rețele de stațiuni vamale”,

⁴ Aristotel arată că agatârșii (sciții), aveau aceleași obiceiuri ca și tracii — formulau aceste reguli în versuri și le învățau pe de rost, cântându-le. Vezi: Aristotel, *Problemata*, XIX, 28. Justinus relatează că sciții respectă dreptatea în chip firesc, nu prin legi. Același lucru se poate spune și despre geți, pe care Herodot îi arată că pe vremea lui Darius erau socotiți cei mai drepti dintre traci. Vezi: Herodot, op. cit. p. 93.

⁵ Poetul roman Horațiu arată că la geți exista și un mod de stăpânire și cultivare a pământului în comun; terenurile acestea nu erau hotărnicite (*jugera immetata*), deci nu deveniseră încă proprietate privată, ci erau stăpânite în comun, iar roadele aparțineau de asemenea întregii comunități (*fruges liberae*); mai departe, el arată că pământul stăpânit în comun era cultivat prin asolament biennial de către membrii comunității. Acest sistem este *obștea*, aflată în faza împărțirii periodice a pământurilor. Existența acestei forme de obște este încă o dovadă a procesului de descompunere a comunității gentilice și de trecere la formarea proprietății private. Vezi Horațiu, *Ode*, III, 24, versul 9 și urm.

⁶ I. Peretz, *Curs de Istoria dreptului român*, vol. I, ed. 2-a, (f. loc) 1926, p. 104.

⁷ În relațiile dintre cetățenii romani și peregrinii daci, ca și între daci și latini sau ceilalți peregrini din Dacia, se aplicau normele romane din *jus gentium*, socotit ca un drept comun tuturor popoarelor (*gentes*), deosebit de *jus civile* rezervat exclusiv cetățenilor romani.

⁸ Emil Cernea. Op. cit. p. 43.

Dreptul muncii și securității sociale

au fost construite porturi, dezvoltându-se ulterior în „orașe port”. O dată cu acestea s-au luat măsuri de uniformizarea acestor noi meserii⁹.

Aceste noi meserii, de marinar sau miner desfășurate în condiții de muncă fără o protecție pe măsura riscurilor, au constituit o poartă de diversificare a muncii, față de cele două îndeletniciri tradiționale din domeniul agricol sau pastoral. *Munca* în agricultură, este supusă unor intervenții științifice prin care se stabilesc felul culturilor agricole, a alternării lor etc., iar obștea intervine prin introducerea unor reguli, menite să creeze unele drepturi între membrii obștii în raporturile de muncă dintre ei.

Formarea primelor norme juridice - nescrise de dreptul muncii, moștenite sau împrumutate și adaptate necesităților locale, apar în perioada dintre sec. IV – X, cuprinse în „legea țării” sau obiceiul pământului. Aceste norme făcea referire la munca *plugarilor, la primele activități sociale, la soluționarea diferendelor care se reduceau la raporturile dintre om și pământ ivite în timpul muncii*.

În secolul XIV-lea relațiile de muncă erau materializate în obligații ale țăranilor aserviți care erau obligați să dea rentă în produse, în bani și *rentă în muncă*¹⁰.

Creșterea producției agricole în secolul XVI-lea, a permis exportarea grâului, mai ales spre Imperiul Otoman¹¹.

Începuturile dreptului muncii scris a fost dominat de „*pravilele bisericesti*” menite să exercite o influență ideologică asupra forței de muncă țărănești, prin justificarea religioasă a spiritului de sacrificiu.

Au urmat *Pantecelele, Condica (codul*¹²), *Ponturile sau Urbariile*. Cele din urmă reglementau relațiile de muncă dintre moșieri și țăranii clăcași de pe moșiile lor¹³.

În „Legiuirea Caragea” și „Pravilniceasca Condică”, erau prezentate norme juridice de dreptul muncii care reglementau îndatoririle de muncă față de moșieri, dijmele și alte prestații. Regulamentele organice, au creat posibilitatea sporirii numărului „*zilelor de clacă*”.

Robii erau încadrați întotdeauna ca lucrători, având și o oarecare capacitate juridică¹⁴.

⁹ Între anii 106 – 167, pe Dunăre patrula o flotilă specială „*Classis Flavia Moesica*”, unde avea angajați la bord marinari bine plătiți.

¹⁰ *Renta în muncă* o reprezenta claca, corvoada sau slujbele pentru cultivarea rezervei boierești, transporturi cu carul pentru boier (podvoada sau cară tura), lucrări pentru cetăți și paza moșiei (posada), cositul, clăditul și transportul finului, paza vitelor boierești, tăierea și aprovizionarea cu lemne, furnizarea cailor de *olac* pentru transportul veștilor către domnie etc.

¹¹ Firmanul din 1568 a stabilit că exportul în Imperiul Otoman să se facă numai prin gelepi (negustori turci care erau greci la origine) la prețuri fixate de puterea otomană, care erau inferioare față de valoarea reală a bunurilor exportate.

¹² Conform Dicționarului explicativ al limbii române prin termenul Cod are următorul sens: „*COD, coduri*, s. n. . Act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului.” Vezi: Alexandru Țiclea, *Tratat de dreptul muncii* ed. a III-a, Universul Juridic, București, 2009, p. 63

¹³ În special numărul zilelor de clacă, nartul (adică stabilirea cantității de muncă necesară a fi efectuată într-o zi de clacă) și alte prestații.

¹⁴ Situația lor juridică este arătată în art. 29 din codul lui Calimah: robul nu se socotește într-u toate ca un lucru, ci în faptele sale este supus pământeștilor legi și se apără de către ele.